

ГРАМАДСКАЕ АБМЕРКАВАННЕ КОНКУРСНЫХ ПРАЕКТАУ

Да 50-годдзя Савецкай улады ў Крамлі будзе ўзведзена велічыня помнік Ул. І. Леніну. Велізарную цікавасць у масквічоў выклікала выстаўка конкурс-ных праектаў на гэты манумент, якая разгорнулася ў зале Галерэйнага архітэктурна-планіровачнага ўпраўлення Масквырабнаума.

17 студзеня адбылося грамадскае абмеркаванне праектаў помніка Ул. І. Леніну. У зале сабраліся мастакі, скульптары, архітэктары, старыя большавыі, якія добра ведалі Уладзіміра Ільіча, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый і навуковых устаноў. Намеснік начальніка Упраўлення выяўленчых мастацтваў і ахоўны помнікаў Міністэрства культуры СССР А. Халтурын паведамаў, што на конкурс было прадстаўлена 17 праектаў. У іх распрасядуцы прынялі ўдзел многія відныя майстры і маладыя архітэктары, скульптары, мастакі.

У абмеркаванні прынялі ўдзел сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР П. Лебедзеў, мастацтвазнаўца І. Шміт, старэйшы большавік, Герой Савецкага Праца Ф. Пятроў, архітэктар М. Баркін і іншыя.

Выступаўшы адначасна сцягнучы бані праектаў помніка Уладзіміру Ільічу выключна скульптарам, лаўрэатам Ленінскай прэміі Г. Якубовічам, скульптарам, лаўрэатам Ленінскай прэміі М. Анкішынём, народным мастаком СССР М. Мензіерам, народным мастаком УССР В. Бародем, заслужаным дзеячам мастацтваў РСФСР Г. Нарадам і іншымі.

Аўтары па-рознаму вырашэнні прастае ў Крамлі задану размяшчэння помніка Ул. І. Леніну ў Крамлі, добра ўзважылі яго з архітэктурным ансамблем. Кожны па-свойму раскрыў вобраз вялікага Леніна, як геніяльнага правядара, настаўніка, мысліцеля, самага чалавечнага чалавек. У выступленнях адзначалася важная думка, што над праектам помніка Ул. І. Леніну ў Крамлі будзе шчыльна творчая работа архітэктараў, скульптараў і мастакоў.

ТАСС.

Літаратурна-Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

Год выдання 34-ы
№ 7 (2060)
21 студзеня 1966 г.
ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БЕЛАРУСІ

18 студзеня адбыўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Пленум разгледзеў пытанне аб стане і задачах беларускай дзіцячай і юнацкай літаратуры.

Уступным словам пленум адкрыў старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Пятрус Броўка. З дакладам аб беларускай дзіцячай прозе выступіў Аляксей Пальчэўскі. Аб пазіцыі дзіцячай гаварыла ў сваім дакладзе Эдзі Агнявіч. Алег Лойка спыніўся на вартасцях і недоках школьных падручнікаў і хрэстаматый на беларускай літаратуры.

У абмеркаванні дакладаў прынялі ўдзел Аляксей Якімовіч, Васіль Хомчанка, Уладзімір Шахавец, Павел Кавалёў, Уладзімір Юрэвіч, мастак Мікалай Гуцёў, Мікаіл Мусціенка [старшы рэдактар выдавецтва «Детская литература»], Кастусь Кірзенка, Аляксей Карпюк, сакратар Мінскага гаркома камсамола Інга Пермякова, В. Гольшкін [адказны сакратар часопіса «Детская литература»], Іван Разануў.

Па абмеркаванні пытання пленум прыняў рашэнне. На пленуме было таксама разгледжана пытанне аб сілківанні чарговага з'езда пісьменнікаў рэспублікі. Вырашана склікаць у з'езд пісьменнікаў Беларускай і другой палова красавіка.

На пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў БССР прысутнічалі гасці з Масквы — намеснік сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР М. Гарбачоў, пісьменніца Л. Варанова, адказны сакратар Савета па дзіцячай літаратуры Саюза пісьменнікаў СССР В. Пуціліна, адказны сакратар часопіса «Детская литература» В. Гольшкін, супрацоўніца часопіса «Детская литература» М. Грамава, старшы рэдактар выдавецтва «Детская литература» М. Мусціенка.

У рабоце пленума прымалі ўдзел намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ Я. Парэзат, сакратары ЦК ЛКСМБ А. Ванікі і Р. Піянава, сакратар Ленінскага райкома КПБ горада Мінска Т. Асіненка, начальнік упраўлення школ Міністэрства асветы БССР М. Дарафрэнка, прадстаўнікі Міністэрства культуры. Камітэта па друку пры Саветах Міністраў Беларускай ССР.

Сёння мы друкуем па скорачанай стэмаграме ўступнае слова Пятруса Броўкі, даклады Аляксея Пальчэўскага, Эдзі Агнявіч і Алега Лойкі. Справаздача аб спрэчках будзе надрукавана ў наступным нумары газеты.

І ХВАЛЯВАЦЬ, І ВЫХОЎВАЦЬ

УСТУПНАЕ СЛОВА ПЕТРУСА БРОЎКІ

Наш сённяшні пленум прысвечаны стану і задачам беларускай дзіцячай і юнацкай літаратуры. Перад гэтым газеце «Літаратура і мастацтва» правяла дыскусію, у якой прыняў удзел доволі шырокі круг пісьменнікаў, чытачоў і настаўнікаў — выкладчыкаў літаратуры. Пленум выказа сваю думку і аб стане беларускай дзіцячай літаратуры і аб дыскусіі, якая прайшла. Мне здаецца, што дыскусія была сучаснай і карыснай.

Мы напярэдадні ў з'езд пісьменнікаў Беларускай ССР. На з'ездзе мы будзем больш падрабозна гаварыць па гэтым пытанню, але і сёння хацелася б падумаваць вынікі дыскусіі і пагаварыць аб тым, што неадкладна трэба зрабіць, каб наша дзіцячая літаратура развілася больш сістэматычна.

У нас доволі значны атрад пісьменнікаў, якія сістэматычна пішуць для дзяцей і юнакоў і дасягнулі ў сваёй творчай спробе пэўных поспехаў.

Асабліва плённы рост забяспечваецца ў апошні час. З'явіліся новыя шквалы творы. Але з'явіліся яны не на пустым месцы. Нашыя папярэднікі, хай іх было мала, але было зроблена німаля і добра. Прыгадаеце творы для дзяцей і юнацтва нашых класікаў Якуба Коласа і Янкі Купалы, Змітрака Вядуліна і Максіма Багдановіча. На гэтых творах, а разам і на выдатных творах рускіх класікаў і пісьменнікаў-сучаснікаў расла і мацнела беларуская літаратура для дзяцей і юнацтва. Выключна вялікая роля ў яе развіцці патрыярха гэтай літаратуры Янкі Маўра. Ужо некалькі пакаленняў вырасла на ягонай творчасці. А творы Алясея Якімовіча, які аддаў гэтай усе свае сэрца. Да яго мог бы называць яшчэ многія імяны, якія карыстаюцца вялікай любоўю нашага дзіцячага чытача і чытача-юнака.

Нам трэба пагаварыць сёння аб майстэрстве. Што трэба зрабіць, каб творы, напісаныя для дзяцей і юнацтва, па-спраўдному краналі іхнія душы, каб яны лёгка ўспрымаліся, каб яны на ўсё жыццё заставалі ў памяці? Хто з нас не помніць вершаў «Не сядзіцца ў хале хлопчыку малому», «Ярка на каміну смольныя торы палае...» і іншых? Чым яны задалі ў душы? Па-першае тым, што яны дасканала адлюстроўвалі мары і імкненні дзяцей.

Пра ўсе дзіцячыя мары і жаданні можна сказаць шчыра і хораша. Справа толькі ў тым, як гэта сказаць. Хіба не можна нам захапіцца сказаць і пра Салігорск, і пра Наваполацк, і пра Брэстскую ДРЭС, і пра нашы трактары і аўтамабілі, і пра многае яшчэ?

Беларуская дзіцячая літаратура зрабіла шмат. Але многа чужаго ліца недаробна. Ды не толькі нашай, а і ўсёагульнай літаратуры. Калі б мы па-належаючы выхоўвалі дзіцячыя і юнацкія душы, мы не мелі б таго гарона і пярэчка, што, на вялікі жаль, даводзіцца яшчэ сустракаць. Некай аднойчы, гуляючы ў лесе, побліз рэчкі, я сустраў юнака 15—16 год, які хадзіў за дрэвамі-лаберкай па лесе і без дзяціль прычыны страляў птушак. Пасля аднаго стрэлу на дол нежывым камячком упала невялічкая, шорае птушка. Хлопец і я падыйшлі да ахвяры адначасова. — Хто гэта? — спытаў ён. — Дык гэта ж салочка... — донорліва адказаў яму я. Я адчуў, што юнак разгубіўся. Надоўга была наша гаворка пра салаўя і наогул пра птушак, але мне здалося, што пайшоў ён ад мяне вельмі ўзрушаны. А чаму ж яму пра гэта не сказаць у сваё час бацькі, замест таго, каб даваць у рукі стрэльбу, і школа, якая павінна была яму сказаць пра гэта, як толькі ён сеў за парту.

Так, наша літаратура для дзяцей і юнацтва павінна па-спраўдному выхоўваць дзіцячыя і юнацкія душы. І гэта не значыць, што яна павінна гаварыць яму сухімі настаўленямі. Мы павінны павярнуцца пераюнаваць і ўзрушыць сэрцы. Нам трэба думаць заўсёды пра тое, каб выхавалі ў дзяцей і любіць да прыроды, і любіць да чалавек, і павагу да старэйшых. І гонар за сваю савецка-патрыятычную Радзіму.

Справа літаратуры — выхаванне ў дзіцячых і юнацкіх душах краю. У нас вельмі многа зрабіў для гэтага Віталій Вольскі, які ўмеў цудоўна размаўляць і з дзіцём, і з юнаком.

Вельмі неабходна нам навукова-папулярная літаратура. Радасна чуць, што з добрай кніжкай у гэтым жанры прышоў Уладзімір Дубоўка. Але, навукавічы любіць родны край, трэба вучыць змалку і ганарыцца ім, і калі трэба, абараняць. Усім вядома, з якой цікавасцю сочыць дзеці за жыццём паранічаных, якімі пільнымі яны бываюць. Трэба выхоўваць у дзяцей і пільнасць і неўспрымальнасць да ўсяго чужага, наноснага. Мы жывём у час, калі ідэалагічная дыверсія імкнецца прасякнёць не толькі ў душы дорослых, а ў першую чаргу ў душы юнацтва, не мінаючы нават і дзяцей. Імпэрыялістычная прапаганда імкнулася пасварыць нашу адзіную сямю. Трэба змалку выхоўваць пачуццё сям'і адзінай, пачуццё блізкасці любіць да сваёй ляду, каб не вырастаў спрод нас такіх людзей-здройцаў, як Сіняўскі і Даніель, каб ні ў кога ніколі не ўзялася рука ачарыць Радзіму, чый хлеб мы ядым.

Разглядаючы стан нашай дзіцячай літаратуры, нас цікавіць тое, што чытаюць нашы дзеці і юнакі ў кніжках, якія мы выдаём, што чытаюць яны ў падручніках і хрэстаматых, якія яны вучуцца ў школе. Трэба, каб да гэтай справы былі прыцягнуты і пісьменнікі. Хай тры думкі, якія мы сёння выкажам, будуць пачаткам нашага ўдзелу ў вырашэнні гэтага адказнага пытання.

Мы паварот сёння і аб афармленні дзіцячай кніжкі, ад чаго шмат залежыць яе поспех. Мы пагаворым аб нашых часопісах «Вярона» і «Вясёлка», каб іх заслужаны поспех падтрымаваць з кожным годам, пагаворым аб тым, што трэба зрабіць, каб наша дзіцячая літаратура прышла да 50-й гадавіны Вялікага Кастрычніка з яшчэ большымі дасягненнямі. Наша задача — стварыць такую літаратуру для дзяцей і юнацтва, каб яна выхоўвала моцных і адвадных, сапраўдных будаўнікоў камуністычнага грамадства.

ЗА ТЭМАТЫЧНУЮ РАЗНАСТАЙНАСЦЬ, ЗА ВЫСОКАЕ МАЙСТЭРСТВА

ДАКЛАД АЛЕСЯ ПАЛЬЧЭЎСКАГА

ШТО УЯВЛЯЕ сабой наша дзіцячая літаратура сёння? Каб адказаць на гэта пытанне, давайце прыгадаем сёбе-тое для параўнання. Кніжкі скара нашай дзіцячай літаратуры даўна-даўна часу былі невялікі. Дзесяткі два кніжкі. Пасля вайны ў літаратуру прыйшло значнае палпаўненне. Аднак пісьменнікаў, якія б пісалі выключна для дзяцей, як гэта робіць Янка Маўр, Аляксей Якімовіч, Віталій Вольскі, Пятро Рунец, Ядвігія Баняцкая, «тмы не менш, ядварыла мала.

Баюся за няпоўны падлік, але на сённяшні дзень я вядуць крыху больш п'яцідзесяці празаікаў і старэйшага і маладшага пакалення, што выдалі свае кніжкі для дзяцей. Хто адну, хто дзве, хто некалькі.

Не забываючы пра школьнікаў Манар Паслядоўч, Тарас Хадкевіч, Алена Васільевіч, Уладзімір Шахавец, Мікола Лупаскоў, Іван Грамовіч, Павел Кавалёў, Лідзія Арабей, Аляксей Шашкоў.

Добрымі кніжкіма парадвала ў свой час Міхась Лынькоў, Арыадэа Чарнышэвіч, Янка Брыль, Іван Навуменка, Аляксей Рылько. Я кажу ў свой час, бо цяпер яны, відаць, заняты працай над вялікімі палатнамі для дорослых, заняўшы і сваіх удзільных юных чытачоў.

Кнігі іх заслужаваюць пераважнае. Наогул рэдакцыя юнацка-дзіцячай літаратуры трэба ўзяць прыклад з маскоўскага выдавецтва «Детская литература» і смялей перавыдаваць добрыя кніжкі на беларускай мове. Варта, можа, падумаць выдавецтва «Беларусь» разам з Міністэрствам асветы аб выданні «Бібліятэкі школьніка», у якую ўвайшла б трапіць усе лепшае, напісанае пісьменнікамі для дзяцей. Гэта не тым творы, што праходзяць у школы і якія выдае «Народная асвета». Такое мерапрыемства будзе арыентавана на школьнага чытача на лепшае і кніжным патоку, а пісьменнікаў прымусіць старацца лепш пісаць, каб трапіць у лік аўтараў гэтай бібліятэкі.

З А АПОШНІЯ гады выступілі ў дзіцячай прозе нашы паэты. Пераключыўся ў вершаў Хведар Якічэка. Яго апошняя кніжка «Зброю баруць сыны» сведчыць аб сур'ёзным творчым росце аўтара.

Са сваімі «Хлопцамі з другога корпуса» прыйшоў у прозу Уладзімір Няздзецкі, добра паказваючы ў апавесці пасляваеннае жыццё дзіцячага дома. Многія старонкі кнігі напісаны з пачуццём, прапущаны праз сэрца і хваляюць не толькі юнака чытача, а цікава распрацаваны сюжэт забяспечыў поспех кніжцы на доўгі час.

Выступіў з невялікай школьнай апавесцю малады паэт Мікола Чарняўскі.

Летас выдаў першую кніжку прозы паэт Уладзімір Паранкевіч. У перапынках паміж крытычнай працай аддае невялікую частку дзіцячай прозе Уладзімір Юрэвіч. Праўда, гэта пакуль што яго першыя крокі.

Сяргей Міхалючэў напісаў невялікую кніжку «Сто прыгод да дзядзькі». Вообрага сюжэта ў ёй няма. Ды аўтар, відаць, і не ставіў перад сабою такой мэты, але пазнавальная матэрыялу ў кніжцы багата.

Пятро Рунец выпусціў кніжку «Алешка-верхалаз». У гэтай кніжцы зусім няма маралізатарства, павучальнасці, яна наглядзілася ў яго ранейшых творах.

Павольна, але ўпэўненымі крокамі ідзе па літаратурнай дарозе Георгій Шылоўч. З кожным творам усё больш адчуваецца авалоданне мовай, майстэрствам.

Трэба адзначыць апаваднанні Уладзіміра Ляўданскага. Ужо яго першыя творы, якія з'явіліся ў свой час у перыядычным друку, сведчылі, што ў дзіцячую літаратуру ідзе зольны пісьменнік. Багата назіранне над прыродай, над жывым светам, над узаемаадносінамі людзей даюць аўтару ўдзільны матэрыял для творчасці. І ў першай і ў другой кніжцы Ляўданскага паказваў сябе цікавым апаваднанцам.

Дзве кніжкі для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў напісаў настаўнік Міхась Залескі. Хоцяцца нагадаць пра Вісарыяна Гарбука, гэтага зольнага празаіка, які піша і для дзяцей і для дорослых.

Значна вырасла колькасць празаікаў, што жывуць у Беларусі і пішуць для дзяцей на рускай мове: Галіна Васюкова, Алена Кюбеч, Філімонава, Вольга Сіманова, Міхась Герчык, Аляксандр Міронаў, Эдуард Карпачоў, Вячаслаў Марозаў, Пятро Валмадаў, Юрый Багуцьвіч, Натан Палаяскі, Ілья Шахрай.

Зразумела, што разам з колькасным ростам пісьменнікаў мы павялічваем і больш буйныя творы дзіцячай прозы. Адна за адной пачалі з'яўляцца дакументальныя

Дзеці надзвычай любіць чытаць такія творы.

АПОШНІЯ гады былі асабліва ўрадлівымі на дакументальныя апавесці. На гэтай ніве паспрабаваў свае зольнасці Уладзімір Мехэў, напісаўшы пра Берсана і Мясніскова, Вячаслаў Марозаў — пра Героя Савецкага Саюза Марата Казея, Вольга Сіманова — пра юных падпольшчыкаў Агрэшчынскага гарадка, Яўген Курто — пра Юору Сасноўскага, Галіна Васільевская — пра Рыму Кунько, Іван Сіняўскі — пра Героя Савецкага Саюза Куррыянава, Мікола Корзун — пра Віцю Сітану.

Кнігі дакументальнага плана не залежваюцца ні на прылаўках кніжных магазінаў, ні на паліцах бібліятэк. Паспех такіх дакументальных твораў забяспечваецца часам не аўтарскім майстэрствам, а самім матэрыялам. Між дакументальных кніг асобна месца займаюць кнігі біяграфічнага плана пра нашых народных паэтаў Купалу і Коласа. Першай застаўкай з'явілася ў свой час кніжка Зіны Бандарынай «Ой раз на Івана» пра дзяцінства Янкі Купалы. Чытачы сустралі яе з вялікай прыхільнасцю. Яна не залежваюцца на бібліятэчных паліцах і сёння.

Кніга Сцяпана Александровіча «Ад роднай зямлі» прынясе вялікую асаду не толькі вучням малодшага і сярэдняга ўзросту, але і настаўнікам пры вывучэнні твораў Якуба Коласа. А кнігу Максіма Лужаніна «Колас расказвае пра сябе» ахвотна прачытаюць вучні старэйшых класаў, а настаўнікі выкарыстаюць на ўроках беларускай літаратуры.

Нам яшчэ многа трэба працаваць у гэтым плане. Чакаюць свае чаргі Цішка Гарны — першы раманіст у беларускай літаратуры і першы старшыня ЦКМ БССР, Міхась Чарот — заснавальнік пралетарскай паэзіі на Беларусі, Кузьма Чорны, Змітрон Вядулі, Платон Галавач, Максім Багдановіч, Паўлюк Трус, творчасць якіх вывучаецца ў школе. Дзеці чакаюць пра іх цікавых кніг.

У 1967 годзе спадзяецца 450 год з дня выхату першай друкаванай кнігі на беларускай мове. А што ў нас ёсць для школьнай пра першага друкара — Францішка Скарыну? Нічога. Кніга Садкоўска і Львова — гэта для дорослых.

Папулярна расказвае дзеціма пра тое, хто працарабляў дарогу з шмэры ў светлае будучае, — неадкладна задача.

Побач з кнігай пра нашага першага друкара, доктара лекарскіх навук, павінна заняць пачаснае месца кніга пра другога доктара — фізіялагічных навук, заснавальніка беларускай граматыкі Браніслава Тарашкевіча — чалавек цікавай біяграфіі. І пра нашых асветнікаў — Сімона Палацкага, Кірылу Тураўскага, Васіля Ціпінскага — хоць адну кніжку пра тых вярта было б мейш дзеціма.

А хіба можна абмінуць толькі газетнымі ці часопіснымі артыкуламі пра тых людзей, што ўмацоўвалі Савецкую ўладу на Беларусі? Я маю на ўвазе Кірыяна, Чарвякова, Шаранговіча, Галадзеца.

У нас у заняпадзе навукавая фантастыка. Гэты жанр карыстаецца вялікай папулярнасцю ў дзяцей. А твораў такіх на беларускай мове няма. Выдалі па адной кніжцы Мікола Гамалка і Уладзімір Шыцкі і зможуць!

Дзеці надзвычай любіць чытаць такія творы.

АПОШНІЯ гады былі асабліва ўрадлівымі на дакументальныя апавесці. На гэтай ніве паспрабаваў свае зольнасці Уладзімір Мехэў, напісаўшы пра Берсана і Мясніскова, Вячаслаў Марозаў — пра Героя Савецкага Саюза Марата Казея, Вольга Сіманова — пра юных падпольшчыкаў Агрэшчынскага гарадка, Яўген Курто — пра Юору Сасноўскага, Галіна Васільевская — пра Рыму Кунько, Іван Сіняўскі — пра Героя Савецкага Саюза Куррыянава, Мікола Корзун — пра Віцю Сітану.

Кнігі дакументальнага плана не залежваюцца ні на прылаўках кніжных магазінаў, ні на паліцах бібліятэк. Паспех такіх дакументальных твораў забяспечваецца часам не аўтарскім майстэрствам, а самім матэрыялам. Між дакументальных кніг асобна месца займаюць кнігі біяграфічнага плана пра нашых народных паэтаў Купалу і Коласа. Першай застаўкай з'явілася ў свой час кніжка Зіны Бандарынай «Ой раз на Івана» пра дзяцінства Янкі Купалы. Чытачы сустралі яе з вялікай прыхільнасцю. Яна не залежваюцца на бібліятэчных паліцах і сёння.

Кніга Сцяпана Александровіча «Ад роднай зямлі» прынясе вялікую асаду не толькі вучням малодшага і сярэдняга ўзросту, але і настаўнікам пры вывучэнні твораў Якуба Коласа. А кнігу Максіма Лужаніна «Колас расказвае пра сябе» ахвотна прачытаюць вучні старэйшых класаў, а настаўнікі выкарыстаюць на ўроках беларускай літаратуры.

Нам яшчэ многа трэба працаваць у гэтым плане. Чакаюць свае чаргі Цішка Гарны — першы раманіст у беларускай літаратуры і першы старшыня ЦКМ БССР, Міхась Чарот — заснавальнік пралетарскай паэзіі на Беларусі, Кузьма Чорны, Змітрон Вядулі, Платон Галавач, Максім Багдановіч, Паўлюк Трус, творчасць якіх вывучаецца ў школе. Дзеці чакаюць пра іх цікавых кніг.

У 1967 годзе спадзяецца 450 год з дня выхату першай друкаванай кнігі на беларускай мове. А што ў нас ёсць для школьнай пра першага друкара — Францішка Скарыну? Нічога. Кніга Садкоўска і Львова — гэта для дорослых.

Папулярна расказвае дзеціма пра тое, хто працарабляў дарогу з шмэры ў светлае будучае, — неадкладна задача.

Побач з кнігай пра нашага першага друкара, доктара лекарскіх навук, павінна заняць пачаснае месца кніга пра другога доктара — фізіялагічных навук, заснавальніка беларускай граматыкі Браніслава Тарашкевіча — чалавек цікавай біяграфіі. І пра нашых асветнікаў — Сімона Палацкага, Кірылу Тураўскага, Васіля Ціпінскага — хоць адну кніжку пра тых вярта было б мейш дзеціма.

А хіба можна абмінуць толькі газетнымі ці часопіснымі артыкуламі пра тых людзей, што ўмацоўвалі Савецкую ўладу на Беларусі? Я маю на ўвазе Кірыяна, Чарвякова, Шаранговіча, Галадзеца.

У нас у заняпадзе навукавая фантастыка. Гэты жанр карыстаецца вялікай папулярнасцю ў дзяцей. А твораў такіх на беларускай мове няма. Выдалі па адной кніжцы Мікола Гамалка і Уладзімір Шыцкі і зможуць!

[Заканчэнне на 3-й стар.]

НАСУСТРАЧ ВЯЛІКАЙ ДАЦЕ

З АДКРЫТАГА ПАРТЫЙНАГА СХОДУ У САЮЗЕ МАСТАКОУ БССР

На парадку дня адкрытага партыйнага сходу ў Саюзе мастакоў БССР, які адбыўся 17 студзеня, стаяла адно пытанне: падрыхтоўка да Рэспубліканскай мастацкай выставы ў гонар 50-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

З дакладам выступіў А. Бембель. Ён падкрэсліў, што для таго, каб пераадолець творчыя і арганізацыйныя цяжкасці на шляху да вельмі адказнай выставы, калектыву беларускіх мастакоў неабходна згуртаваць яшчэ больш цесна, працаваць з пачуццём адказнасці перад народам і ўласным сумленнем.

Народ, партыя, камунізм — вось асноўныя тэмы, асноўны кірунак творчых пошукаў, а на іх неабходна засяродзіць увагу мастакоў.

У нас у калектыве 280 членаў Саюза мастакоў і кандыдатаў. Гэта вялікі атрад творцаў, — сказаў дэкладчык. — Калі кожны мастак створыць калі б па адным сур'ёзнаму твору — вынік не будзе блага. Такія ў нас, як кажуць, мінімальныя задачы.

Міністэрствам культуры БССР і Мастацкім фондам рэспублікі праз выставку, якая ў нас у апошні час абнавіўся, заключыць дагаворы з мастакамі на стварэнне тэматычных палатен, пейзажаў, партрэтаў, скульптурных кампазіцый, твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Мяркуючы па тэматыцы твораў, якую мы бачым у планах, — падкрэсліў дэкладчык, — пошкі ідуць у правільным кірунку. Значна месца ў планах займаюць тэмы гістарычна-рэвалюцыйныя, Вялікай Айчыннай вайны, сучаснага нашага жыцця. Шмат праняў папулярна ад мастакоў на стварэнне партрэтаў людзей працы, прадстаўнікоў інтэлігенцыі, агульнай грамадзянскай і Вялікай Айчыннай вайны. Многія з гэтых праняў аформлены спецыяльнымі дагаворамі.

Спіняючыся на рабоце калектываў скульптараў рэспублікі, А. Бембель адзначыў, у прыватнасці, грунтоўны творчы зваўні скульптараў В. Палічкі, які распрацоўвае вялікую і складаную кампазіцыю з пачы груп на тэму міру, працы, дружбы народаў, і Л. Гумілеўскага, які працуе над комплекснай кампазіцыяй «Партызаны».

Дэкладчык звяртае увагу сходу на тое, што некаторыя мастакі па розных прычынах да гэтага часу не працуюць над творами да мярцавай аб'ёмнай выставы. Асобныя таварышы настолькі загубаны грамадскай працай, што ў іх не застаецца часу для ўласнай творчасці. Трэба памачы тады мейш таварышам, разгрукіць іх ад празмерных даручэнняў, каб яны мелі магчымасць займацца творчасцю.

А. Бембель крытычна загануў практыку павяржонага абмеркавання выставак, недастатковую ўвагу да тэматычнага асвавання пошукаў творчай моладзі.

Таварышкі творчыя ўзаемаадносіны, — падкрэслівае ён, — неабходная ўмова паспяховай падрыхтоўкі да слаўнага юбілею Савецкай дзяржавы.

У спрэчках па дакладу беларускіх мастакоў шыра выказаліся аб канкрэтных задачах, якія неабходна вырашыць, каб з гонарам суст

Не ў паказі, ні ў зорках нашых ні-сол. Не пагане жыць, прамяністы зорка, правдыра рэвалюцыі, кашлава вялікага, роднага Леніна. Дарога Імя Гібы — у сардэчных калыханках, у вясновым вачку павіць, вершай, пазм. У гэты вянок хвацкі і мяне дабавіць сваю новую пазму «Чалавек-сонца» над якой я працую. У гэтым невялічкім урытку, які я працягваю чытачам «Літаратуры і мастацтва», — той момант, калі Гіба пасля многіх сутрач з людзьмі працы — буднікімі новага жыцця, спыніўся на спачыну ў адной з асоб. Падсуне ленінская мара, мара пра заўтрашні дзень краіны...

Зорка ЧАСІНАЙ

Антон БЯЛЕВІЧ

Да свае вясной долі Шуганулі, як тут, Каб ніколі, ніколі Ім не бачыць пакут...

Буць гатовы расцесь Там праменні свае, Як даўня па Расеі, Па астрогі вае Высылаў ён праменні Сэрца, шчодрой душы... Бачым іх зліццены І ў таёжнай глузі, І ў палескай глузі, І ў скалістых цясніне, І над снежнай гарой, —

Па ўсёй нашай краіне, Па радзіме ўсёй!..

Эн святло вост тачоў Там пасець тачоў...

Млечны шлях над ракою Мігаўе, Зіхацеў.

Песняк плавае, кружыць Яго дум, карагод! «Ду і люб, ду і румы Нам смяшчыты год».

Дневе, во — ў паскадонцы Хтоці вышлі на Пці... — Добрая раны, сонца! — З добрым ранкам, Ічкі.

кі. Купалаўжы ж апавадальна па-ведзілі гледачу пра тое, што смерць з жыццём выдурючы по-бае.

Што больш амястоўна — мяркуюце самі. Дарчы, як заўважылі купалаўжы, што «дэбарчыны» фінал гэтай карыны прычыні далайшае разгортванне сюжэта: калі Святлана зажадае за Максімам, чаму ж пазней мы бачым яе на Палесі разам з Інгай і Валзімам? Ці маецца на ўвазе, што іх разрыў адбыўся потым, «за кулісамі»? Наогул, са Святланай у купалаўжым спектаклі атрымалася нямаля былыяны. Калі яны ўжо амаль парывалі, што яна на Палесі, раптам нам Максім падавае, што часта ён бачыў разам з Аскольдам. Дык дзе ж усё-такі жыве Святлана, — на Палесі ці ў сталіцы? Такія вост прыбліжэнні і нявызначнасці не да твару акадэмічнаму тэатру. А яе нямаля засталася ў п'есе і ў спектаклі.

Напрыклад, што брань актрысы Л. Давідовіч за адраўнуў пункт пры абмаўчэнні вобразу Галіны: яе шырокае ласкаванне — ад Ніцшы да Эйнштэйна, і імёнамі якіх яна свабодна апярэла пра тэку п'есе, альбо напрок Святлану ў недадуванасці («Ці можа быць псіхіятрыя, — пражытае на выхадзе ўсёго Дастаўскага»). Свайм пытаннем я не хачу прынізіць яскравую, дакладную работу Л. Давідовіч над вобразам. Такай Галіны няма ні ў Шыбецку, ні ў Брэсце, ды і ў самой актрысы гэтая роля, бадай што, адна з лепшых (калі не лічыць яе выдатны тэлебачанне ў «Людзях на балюне»).

Другі, таксама амаль што адмыслова распрацаваны вобраз — Валзім у В. Тарасова (калі адлюставаць наўмысна плакатнасць сцэны, пра якую гаварылі вышэй).

Хачелася б, аднак, звярнуць увагу асобы на дваццацітую карціну. Мы дробны бачылі спектаклі і былі ўражаны кантрастам у гэтых трох пераходных карцінах, якіх у гэтым спектаклі няма. Валзім так люта рыхла на папірагу ў двух тэатрах — Купалаўжым і Брэсцім.

Сямая карціна, Святлана і Максім сустракаюцца ў Валзімавым пакоі. Абодва ведоць, што іх засталася жыць годна, не болей, Максім гаворыць:

— У мяне суседка выязджае. Побач з'явіцца пакой. Святлана староніцца яго абдымаючы: Ніколі не бачыла гэтага ча-сопца.

— Спадзіўся, табе спадабаецца? — настойвае Максім на сваёй тэме. Аднак Святлана зноў ухляецца, гаворыць часопіс з бібліятэкі і скарэй выязджае.

— Нужо ён чытае па-французску? — адказвае Максім.

Святлану ў купалаўжым спектаклі іграе З. Зубкова. Іграе непасрэдна, чалавечна, пранікнёна. Таксама шыры і яе партнёр Ул. Рагаўшоў — Максім, які тактоўна робіць сваё і яе пранікнёна і летуценна кажа пра яе твар, чытаючы на ім збытжанасць здыўныя. Ён — сукалоўшчы. Калі яна паскардзіцца на холад, прыкрые педлам ногі. І выг'е разам невялікае тост: «Будзем веселіцца, пакуль здаровыя».

А вост што адбываецца ў той жа час на брэсцкай сцэне. Размова пра кватэру бласлава адгукнулася ў чымсь сэрцы Святла-ны — І. Філдтаўш. Гэта азначае для яе — заставацца пасля інстыту-та ў горадзе і здарэцца Ізае, якая вымушана будзе ехаць на Палесце без сіроціны, у такім становішчы. Максім адчуў што навішчэца разам з Ізаей, гэта ўжо не першая размова. Нямесла, аднак упарт паспрабаваў вернуць яе да сваёй тэмы. Святлана ішчэ больш упарт даяла, што пра гэта не можа быць гаворкі: у запі-наўнасці зямжым часопісам прамігннула нямагданае для Максіма параўнанне яго чалавечых вартасцей з Валзімам. І ў вачах дробных было пытанне да наха-нага: як бы ты павё размову, каб быў на яго месцы, а я — на месцы Інгі?

Нужо ён чытае па-французску? — Таксама, як і я на тваім твары, — адказаў Максім, зраўмеўшы ўсё. А пасля гэтага Святлану прашлі дробныя, Максім дарэмна кіраваў яе ногі холад быў у сэрцы.

— За цябе, дончар, — узяў ён перацкі тост. Святлана адказала амаль з нянавісцю: «Здаўмае». Будзем веселіцца, пакуль здаровыя.

Ітананайна фраза прагучала як горкае пытанне. Яна так адка-зала, што ў Максіма не ўзнікла і рука, каб выпіць.

У гэтай сцэне брастане паказа-лі, як чалавек (ужо другі ў спек-таклі) выпадае з «агульнай вяз-кі».

Да 60-годдзя з дня нараджэння Андрэя Александровіча

Андрэй Александровіч прыйшоў у літаратуру тады, калі шырокія масы працоўных далучаліся да сапраўднай культуры. Вы-хадзец з беднага рабочага асяродка, ён востра адчуваў па-тэрбы часу і намаганьні перадаць у сваіх творах героіку пра-цоўных будняў, рэмантыку сацыялістычнага будаўніцтва. З ма-ладым энтузіязмам ён славаў парасткі новага, што ўзыходзіла ў перадавы быт.

Кіруючы энергія пэста і грамадскага, дэяча праяўляюцца п'есе і разнастайна: ён выступаў з вершамі і пазмамі для дарослых і для дзяцей, прымаў актыўны ўдзел у пісьменніц-кім і грамадскім жыцці рэспублікі, рэдагаваў перыядычныя выданні. Беспасрэдна рэпрэсаваны ў 1938 годзе, Андрэй Александровіч на працягу час быў выключаны з актыўнага літаратурнага жыцця. І толькі пасля рэабілітацыі, з 1955 года, пэст зноў сустракаецца з масавым чытачом — у друку з'я-ўляюцца яго новыя творы.

Заўтра спейнэцца шасцідзесят год з дня нараджэння Ан-дрэя Александровіча. Пэст не дажыў да свайго юбілею — за-ўчасная смерць вырвала яго з нашых радой 6 студзеня 1963 года. Але ўсё лепш з пэстычным спадчыні Андрэя Алек-сандровіча і сёння служыць высакероднай справе выхавання, вусць адданасці камуністычным ідэалам.

А. Александровіч выступае на III пленуме Саюза пісьменнікаў СССР, які праходзіў у Мінску ў 1936 годзе.

ПОЗІНІІ восенню 1930 года я прыхаў у Мінск. Горад вабў мяне не толькі як сталіца рэспублікі.

Там бурліла літаратурнае жы-ццё, а я к таму часу паспеў на-дзіраваць у «Пісьмеры Беларуса» і «Чырвоную зменку» некалькіх вер-шаў. У Мінску я паступіў на та-варную станцыю грузчыкам. Не забываў і на вершы. Мне вельмі хацелася нейкім чынам прыняць удзел у тагачасным літаратурным жыцці, пачаць з кім-небудзь з пісьменнікаў. Асабліва карцела лабавіць Андрэя Александровіча. Раней ён працаваў у нашых Кілімавічах, рэдагаваў акруговую газету «Наш працаўнік». Андрэй Александровіч быў арганізатарам у Кілімавічах філіі «Маладзінка», ініцыятарам падрыхтоўкі і выпус-ку літаратурнага альманаха. Тады, у 1925 годзе, мы былі вучнямі ся-мігодкі і вельмі захапіліся вер-шамі пэста.

І вост адноўчы я пайшоў у Дом пісьменніка. Служыў на канале ча-каю. Раптам у пакой заходзіць ча-лавец невысокага росту, з выра-зным і разумным вачыма, з вялі-кай, не па ўзросту, залысай. Па шматлікіх фатаграфіях і пазнаў Андрэя Іванавіча. Устаўліўся я з каналі, не ведаючы, што рабіць і што казаць. Андрэй Іванавіч усміх-нуўся, зноў пасадзіў мяне на ка-напкі і лагодна спытаў:

— Чым магу служыць? Я сказаў, што прынёс вершы. Ён нейк хушыць і даскава зага-варыў:

— Гэта вельмі добра, вельмі добра, што вы ішчэ вершы, што прынеслі іх сюды.

Убачыўшы мае прозвішча, Ан-дрэй Іванавіч раптам сказаў:

— Дык гэта вы Паўлюк Бура-вей? Памятаю, чытаўшы вершы ў «Пісьмеры» і «Чырвонцы».

Гэта мяне зусім збытжаля. Справа ў тым, што вершы свае я падпісаў псеўданімам Паўлюк Бу-равей, і мяне вельмі здзівіла ў ўрадавала тое, што па нейкіх трох вершах Андрэй Іванавіч за-помніў мяне. А ён, даведаўшыся, адкуль я прыхаў, гаварыў далей:

— Дык мы ішчэ, ні і земля-кі крыху з вамі. Я ў вашых мясці-нах некалі працаваў.

Больш дзвюх гадаў гутарыў та-ды са мной Андрэй Іванавіч. Ён зрабіў мне шмат дробных заўваг па вершах. Парады яго былі не па-радамі заўважана крытыка, а ра-зобна старэйшага таварыша. На ро-згляд яе ласкава пранімаў мяне прыносіць да яго кожны новы верш.

Я выкарыстаў гэты дазвол і пасля шмат разоў прыходзіў да Андрэя Іванавіча. Без яго бласла-ва.

З НЕАПУБЛІКАВАНАГА СЯБРЫ

Сябры збяруць, ўспамінаюць Жыццё на волі, радны край, Што ж думачы набажэнны, Цыгаркі гаснуць неўзначай.

То як прыбыў бурлівай хвалі Узылае гутарка парой, То цышныя ў вачах распаліць Глухі агонь тры намой.

Гудзіць марозамі пустыня, Туманам сее завалако, Успомні ты, чаго ў паміне, Здаецца, нават не было.

Хтось вобраз мілай прыгадае, Васілье ўзлёў былой вясні, Па-своему ціта зьявляе На мове сонца, скал, зурны.

На лад, ад бацькі пераняты, Хтодх песняў пестуе ў душы Садок шывёны каля хаты, Стэпоў праслаўленую шыр.

МАЕ СУСТРЭЧЫ

— Так, прагну над падрыхтоў-кай духотніка саваў выбраных твораў. Спяшайся, бося, што не паспею.

— Што вы, Андрэй Іванавіч, ішчэ напішце не адзім том, — па-спрабаваў я наўмеала сусцешыць яго.

— Не, я добра ведаю, што зя-зюля адлічыла мяне апошняй га-ды, — Андрэй Іванавіч на хвілінку змоўк і з сумам сказаў: — А ця-пер бы толькі жыць і працаваць. Мне аднавілі ва ўсіх правах — грамадзянскіх, партыйных, пісь-менніцкіх. Нават вярнулі вучонае званне. Далі добрую кватэру. Не-стае аднаго — здароўя. Дзе ё ў па-зычыць, га? — з балючай усмеш-кай спытаў ён.

Слухаў я гэты радасны і гор-кі словы, і ўсталявалася мяне ішчэ адна сустрачка з Андрэем Іванаві-чам. Было гэта ў суровыя дні 1941 года, на крайняй Поўначы, дзе абодва мы аказаліся не па сваёй ахвоты. Мне праявілі тады разам цэлы вечар. Мне за-помніліся на ўсё жыццё словы Андрэя Іванавіча, сказаныя тады, пад выццё ўраўноўна завіркі:

— Вост прыноў яго і я магу на-пісаць свае пэсы грузчыкаў, маю багаты вопыт. — Гэта быў горкі, балючы жарт. Але Андрэй Іванавіч не згубіў аптымізму, светлых надзей.

— Прыядзе час, — працягваў ён, — разбіруцца ва ўсім і атры-маюць па заслугах тва, хто здэ-квуецца цяпер з нас, хто абраў у нашай партыі і нашай Радзімы. Я веру ў чыстоту ленінскай партыі і ў лепшае чыстае, светлае заўтра. Таму я жыў, і ведаю — выжыву...

31 снежня 1962 года атрымаў я ад Андрэя Іванавіча навагоднюю віншавальную талеранку. 2 студ-зеня 1963 года слухаў яго па ра-дыё — ён чытаў вершы для дзя-цей. А 7 студзеня радзе пры-несла жалюбную вестку: не стала выдатнага пэста, аднаго з ачы-нальнаў беларускай савецкай пэаіі. Доўга не верылася, што я больш ніколі не ўбачу дарогага мяне чалавеча, не пацую тым даўно знаёмага мяне голасу. Але гэтыя прыроды наўмысленыя...

Прыодуць гады, дзесяцігоддзі, а Імя Андрэя Александровіча, по-бач з імёнамі незабытых Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Міхаіла Чарота, не забудзецца ў народзе.

Павел ПРУДНІКАЎ. Браслаўскі раён.

Нем яшчэ работы многа. Пойдзем, пэсія. У добры час!

Цень разгаліты, лісцяным Лёг пад ногі дымном. Я іду, як заканаў, Мне так міла ўсё кругом.

Перажыта непагода — Годы зморку і завей, Шчасце, вышэйшыя нягоды, І трывалей і святлей.

Прыдарожны рамонуі Я сэрцаў паварачыць, Ускрылася пэсія, звонка — Нам з табою жыць і жыць!

Не зважай, што іншы крытык Кіі трымае на плячы І ці срымае, ці адкрыта Нам захоча дапыць.

Спаўно сонечнае ранне, Хараста жыцця пюю, Прагна росны хмель світаня, Як вяду жыць, п'ю.

1957 г.

НА ГАСТРОЛЬНЫХ МАРШРУТАХ

БАБРУЙСК Дырэктар Магілёўскага абласнога тэатра музычна-камедый А. Ягоравіч па-ведзілі нашаму карэспандэн-ту:

— Стала традыцыя: кожны год у студзені — лю-тым калектыву тэатра была-дзе на гастролі ў Ліду і Баранавічы. Праз некалькі дзён мы зноў, у трэці раз, выязджам да аматараў сцэны гэтых гарадоў. Па-зедка зойме тэатр. За гэты час пажыма спектак-лі «Раме» — мой сусед, «Шыр запальвае агні», «Ка-ламіна» і «Мірандзіна». А пакуль што — каргові, зноў так традыцыйны вы-езд у Магілёў. Кожны ты-дзень мы прывозім у аб-ласны цэнтр які-небудзь спектакль. На гэты раз — «Сільва».

Брэст Апошні ме-сяць калектыв тэатра імя ЛКСМ Беларусі многа працаваў на вясков-га гледача. Спектаклі адбы-валіся ў калгасных клу-

бах і дамах культуры. Так у сельсабсалях «Расія» і «Праўда» Кобрынскага ра-на, «Беларусь» Камянецка-га раёна і іншых былі па-казаны спектаклі «Брэсцкая крэпасць», «Небеспечная професія», «Чатыры крыжы на сонцы». Калектыв тэат-ра запрасілі хлэбароў кал-гаса «1 Мая», што на Ко-бырыншчыне. Днямі адбулі-ца і гэты выезд.

МАГІЛЁЎ — На праця-гу п'яці дзён Аб-ласны драматычны тэатр абслугоўваў гледачую Кры-чэўскага куста, — павад-ляе дырэктар тэатра А. Мі-хайлаў. — Мы наведлі Кілімавічы, Касцюковічы, Хоцімск і паказалі спек-такль «Жанаты жаніх». Спецыяльнага плана га-строльных пэездаў у нас няма. Выязджам, куды за-прашваюць. А запрашваюць кожны дзень. Заўтра ар-тысты вьязуць у Бялыніцкі спектакль «РВС».

МІНСК Артысты Ака-дэмічнага тэатра імя Янкі Купалы вы-язджалі ў Барысаў, дзе па-казалі спектакль «Жаніцца Бялугіна».

У спектаклі прынялі ўдзел артысты Л. Раж-кава, Р. Філіпаў, Ул. Дзя-люшка, З. Стома, З. Зуб-кова і іншыя.

ГОМЕЛЬ Артысты Аб-ласнога драма-тычнага тэатра М. Пало і Д. Агірэнка часта выступа-юць з літаратурнымі кан-цэртамі. У праграме выступ-ленняў — творы А. Талсто-ва, М. Шолахава, С. Ясеі-на. Адзім з апошніх канцэр-таў адбыўся на Калінінскі-кай мазлевай фабрыцы.

3 МАСТР

АДЗІНАЙ ВЯЗКІ

Нарышце, п'еса А. Дзялендзіка з'явілася ўжо і на сцэне Акадэ-мічнага тэатра імя Янкі Купалы. Пад новай назвай, больш энергі-чнай, гучнай — «Выклік багам». Старая, больш сціпкая і ўраўна-важаная — «Чатыры крыжы на сонцы» — засталася ў падзаглаў-ку п'есе. Але аб назвах — потым...

Перш-наперы я хачу бы выка-заць сваё захапленне працай мас-такоў А. Грыгар'янца і Б. Герла-вана, чыя на дзіва трапяткое, пра-зрастае і лёгкае разішце зрака-вага вобраза пастаноўкі (слова «дэкарацыя» тут нават не ўжыве-ну) з'яўляецца ўзорам пранікнення ў задушу аўтара.

Чыстоткі белы цюль... Падзеі нібыта дэюаюць аэонам. Яны ба-гучны то апускаюцца з жаласію, то разыходзяцца з хвалямі, ства-раючы на сцэне загародную карці-ну пляжа, пакой у клініцы, утуль-лізку кватэры ў гэтым ціхім вёс-ношча горадзе. Нібыта мастакі ўра-чучы параненае сэрца герані... «Старына» афармленні на-столькі строгі, што нават людзі, якія па-за цюлем пэста змены ча-рговае карыны перасталі ўбачыць нешта новае ў гэтым афармленні герані пераната, а не пераапрацуюць ў белы халат рабочыя сцэны.

І музыка С. Карцэса. Заецаца, каб расказаць аб ёй, даволі за-пісаць на нотным стане адну фра-зу — тую, што праз увесь спек-такль нібыта стрымлівае, перасе-рагае нас: асацеражна, на сцэне-параненае сэрца... Гэта фраза ча-сам пераарасте на ўскры, усп-лэск, калі на цюлі распываецца барвовы колер. А потым зноў трымаючы супакоенне. Ускры — не выклік. Гэта хутэй заклік да чулай чалавечнасці.

Адзіства музыкі і афармлення стварае ў Купалаўжым тэатры ат-масферу туманнага і сціплага вы-сакеродства.

Адзіная дэтал, якая нам здава-ецца іншароднай у афармленні — гэта прэтытэзісны «смыслаў» крыва-вовай карціны ў праекцыі пакуль-вавы вачы Інгі ў ёй... Здаецца, што вост вост напісаны гэты крокі і ачынуць жахлівае карціны фа-шысцкага ілюзіяна альбо ішчэ што-небудзь.

А Інга ў адна з бібліятэчных ілюзіянаў і ачынуць жахлівае карціны фа-шысцкага ілюзіяна альбо ішчэ што-небудзь. А Інга ў адна з бібліятэчных ілюзіянаў і ачынуць жахлівае карціны фа-шысцкага ілюзіяна альбо ішчэ што-небудзь.

Цяжка сказаць, чаго тут больш: наіўнасці ці мудрагелістай ускла-дненасці. Браўнуць долі будзі-нік — зусім не азначае, што пер-санажы самыя ўступілі ў па-дзінак з часам. Справа ў тым, што ўсе апісанія намі эпозоды, на якіх тэатр будзе сімвалізаваць «дру-гія планы», у п'есе вымагаюць ад-крытага сюжэтына разішча ў гэ-тэй зусім не выключна «падзятка-вае» сюжэты, які рагортаваецца ў п'есе, не можа абысціся без прызнання маладых героў, без таго, каб Інга паверла Валзіму, што яна жыццёва неабходна яму такая, хворая, і — без іх разрыў.

А выклік? Мне чамусці думаецца, што ме-навіт ён павінен быў у пастаноў-цы перайсці ў «другі план» і вы-явіцца не ў дэкарацыйных мі-занісках, а праз узаемадчыннен-ні персанажаў.

Есць у А. Дзялендзіка адна вельмі дасціпная фраза, у якой змяшчаецца напівна, наважней-шая для п'есе думка. Яе гаворыць Валзім Максіму, былому сябру:

— Займаўся альпінізмам? Мы ў адной вязы. Калі ты сарвецца, трыба ўтрымаць. Любуй чаной.

У гэтай фразе — ідэя п'есе і яе канфіліт.

«Выклік багам» — як думаецца, менш дасціпная вызначнае сутнасць твора, хача б таму, што ён не рас-спрашваецца на ўсё герані п'есе. Ну, скажам, Валзім і Інга маюць дачыненне да «выкліку». Асколь-да — таксама, бо ён толькі «дзя-люшка», Магчыма, і Максім, які — прыхільнык прымірэння з дэсам. А Святлана? Ці Галіна? Альбо эпі-зод нафтавікоў?

Калі ж у п'есе бачыць тэму ча-лавецкага адзіства, духоўнай блі-зкасці і «адной вязы», кожны з персанажаў набывае ў ёй сваё ме-сца. І кожны з выканаўцаў атры-мае больш падстаў для дэясна-га ўмяшання ў сюжэтына ткіану.

Мне падабаецца напрамак твор-чых пошукаў артыста М. Федаро-ўскага, які свайго Аскольда (у а-дрозненне ад выканаўцаў гэтай ро-лі ў іншых сцэнах) не робіць змрочным дэманам з трагічнаю ад-знакай вестуна смерці. Яго Аско-льд — звычайны чалавек. І хай бы выканаўца паверла, што Ас-

Георгій КОЛАС.

дзянасьце, ватаецца паміж намерам з годнісцю працяжы рэштку дэна, альбо:

— А прапады ўсё прападам... Вядом, сёння наш дзеньні Едзем у дэс... Возьмем наш музыка... І павесіліся ж я, натушчуся... А там...

Тэатр тут зноў пераводзіць ад-крыты дымлог герою ў дупляна-вую пераключку думкам. А тэатр — прычыні гэтаму, бо для развіцця інтуітыўнага сцэна-спекта-ла неабходна, каб Інга і Валзім са-зналі адзім тэатру, што ў аўтара напісана, а не падумаўлі пра гэта ўголас перад гледачым.

Сямая карціна адзначана крыва-вай кропляй, пра якую мы ўжо га-варылі.

У востмай — ужыванне дупля-навай дэяцыі зусім спынае раз-віццё сюжэта, інакшымі словамі вы-явілася на гэтым нумар падзо-леднай групы. Інга, каб адказаць на пытанне, колькі ёй было год у той час, выходзіць на прасценімі і падкрэслена-публіцыстычна рас-казвае нам (не Валзіму) гісторыю з фашысцкімі ўрамамі. Пасля ма-налог герані вяртаецца да партне-ра, і дэяцыя зноў пераходзіць у звычайны план. І раптам, у фінале, Валзім блыжыць за цюль, каб абвяс-ціць з усмішка:

— Мы кінем выклік. Выклік бо-тучу, дылоў і п'есе нашым чарам з чарнабелымі. Чыст!

Навошта, каб сказаць пра гэта, герою трыба выгасць з пакой і зноў вяртацца!

У апошні раз той жа прэым ука-тыя прэямур у дванадзіцатой кар-ціне дэкарацыя, інакшымі слова-мі зобавіць сябра ад сваіх пакут, ім-кнучы яго выгнаць ад сёбе наўчы-ваць, каб не выгасць з сцэны, што ан-драма пагарды нічога да яго не а-дчынае.

— Значыцца, выклік багам — гэта жарт? — крычыць энзігленны Валзім у п'есе, нібыта сваём дэ-дзімса нам на сваё выкруцтва.

А Інга ў адна з бібліятэчных ілюзіянаў і ачынуць жахлівае карціны фа-шысцкага ілюзіяна альбо ішчэ што-небудзь.

Цяжка сказаць, чаго тут больш: наіўнасці ці мудрагелістай ускла-дненасці. Браўнуць долі будзі-нік — зусім не азначае, што пер-санажы самыя ўступілі ў па-дзінак з часам. Справа ў тым, што ўсе апісанія намі эпозоды, на якіх тэатр будзе сімвалізаваць «дру-гія планы», у п'есе вымагаюць ад-крытага сюжэтына разішча ў гэ-тэй зусім не выключна «падзятка-вае» сюжэты, які рагортаваецца ў п'есе, не можа абысціся без прызнання маладых героў, без таго, каб Інга паверла Валзіму, што яна жыццёва неабходна яму такая, хворая, і — без іх разрыў.

А выклік? Мне чамусці думаецца, што ме-навіт ён павінен быў у пастаноў-цы перайсці ў «другі план» і вы-явіцца не ў дэкара

ПАЭЗІЯ ДЛЯ ДЗЯЦЕЎ, ЯЕ ЭМОЦЫІ І ФАРБЫ

ДАКЛАД ЭДЗІ АГНЯЦВЕТ

НЕКАЛІ да Уладзіміра Маякоўскага прышоў адзін замежны журналіст і спытаў яго, як звычайна пытаюцца ў такіх выпадках: — Над чым вы цяпер працуеце? І, зусім нечакана для журналіста, Маякоўскі адказаў: — З асаблівым захапленнем працую над дзіцячымі кніжачкамі.

— О, гэта цікава, — сказаў гасць. — І ў якім жа духу вы пішаце такія кніжкі? — Мая мэта — унуціць дзецям некаторыя грамадскія паняцці. Але, вядома, я раблю гэта асцярожна.

— Напрыклад? — Сказаў расказ пра лясенкага князя. Дык вось, я карэставаўся выпадкам, каб растлумачыць дзіцяці, чым людзей правава, каб такога лясенка князя замяшчаваць. Такім чынам, дзіця атрымлівае ўяўленне аб грамадскім характары працы. Альбо апісваю далейшае падарожжа і, такім чынам, знаёмлю дзіця не толькі з геаграфіяй, але і з тым, што адны людзі на свеце — бедныя, другія — багатыя.

Аб гэтым інтэр'ю з Маякоўскім расказаў выдатны майстар дзіцячых паэзіі С. Маршак. Ён зрабіў свой каментарый: «Напэўна, такая гутарка вельмі здзіўляла замежнага журналіста, які наўрад ці мог думаць, што вялікі лірычны паэт на наша час, пракладаючы ў паэзіі новыя шляхі, стане траціць свае сілы на вырашэнне нейкіх педагогічных задач...»

Маякоўскі ніколі не прысядаў перад малымі, але і не забываўся на тое, што яго чытаць — маленькі, усюга па калена яму ростам.

ДЗІЦЯЧУЮ літаратуру трапа на назвалі «Вулцай малодшага сына». Да апошняга часу гэтая вуліца ў нас, у Беларусі, была слаба асветлена: вядзец, у нашай крытыцы не халапа ліхтароў альбо запалак. Некаторыя лічылі яе маленькім, далёкім завулчак. Таму і ў нашых «дзясельскіх» часопісах і газетах амаль не знаходзілася для яе месца.

Тым не менш «вуліца» расла, нягледзячы на новыя перамены, перакачалася новымі галасамі.

Сваю ролю ў асветленні беларускай «Вулцы» малодшага сына адгрынула дыскусія на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Хай у некаторых выступленнях былі перагібы, недацэнкі, перацінкі, — на тое яна і дыскусія! Але сам факт, безумоўна, заслугоўвае абмеркавання.

Як жа наша паэзія для малых і юных савецкіх грамадзян выходзіла ў іх грамадзянскія пачуцці, якія далёка і адрывае перад чытацтвам? Ці прынятыя яна дзецям добры эстэтычны густ?

Давольна, перш за ўсё, спыніцца на паэзіі для самых маленькіх. За мінулыя два гады з'явіліся дзве паэтычныя кніжкі: Васіля Віцікі — «Дудары» і «Азбука Васіля Вясеціна». Пэст размаўляе з дзецьмі вясела, ласкава, з вялікай павагай. «Дудары» — гэта яркі свет гульні, жартаў, вярні і казак. Напісаны жывой, яснай мовай, які захоплены сваёй вясёлай выдумкай і знаходкамі.

Другая кніжка В. Віцікі — «Азбука Васі Вясеціна» таксама прыносіць радасць адкрыцця малому чытачу. Яна ці ў якім разе не паўтарае таго, што стварыў у свой час Маршак, Тувыма, Благініна. Гэта — арыгінальная, народжаная на беларускай глебе, свая самастойная «Азбука». Прытым яна вельмі сучасная, лабудаваная на матэрыяле нашага жыцця.

У гэтых дзясельскіх кніжках скандэсавана тое лепшае, што ўнасціва беларускай паэзіі для самых маленькіх: народнасць, жыццёвасць, добрая выдумка, ясная мова. Будзінчэй паэтычнай вершы ў В. Віцікі з'яўляецца, галоўным чынам, дзясельскі, які надае паэтычнаму радку максімальную рухомасць.

Спадабалася мне кніжкі для малых «Кветкі» — сонцавы дзяткі У. Дубоўкі, «Чарнічка» А. Вольскага, «Сем колераў вяселья» І. Муравейкі, «Сонечны зайчык» М. Хведаровіча, «Сніг, сонік, сіні дом» Н. Плевакі, «Брацімак і сястрычка» Х. Мальцінскага.

Чалавечай дабрастойнасцю верша А. Вольскага «Чарнічка», прывабліваюць сваёй дасціпнасцю загадкі Н. Плевакі, вясела і цёпла напісаны вершы М. Хведаровіча «Чачотачка» і «Праціткі крот», Х. Мальцінскага — «Вуліца вясняна» і «Добры Міша». Падыхам сучаснасці навае ад вершы І. Муравейкі «Янка пра Мінуту і Анюту» «Дзе жыць чарунікі». Паэт, школьны настаўнік, разумна і тонка вырашае тэму працоўнага выхавання малых.

Характэрнай рысай большасці паэтычных кніг з'яўляецца выхаванне ў дзіцяці любові да роднай прыроды, да мілых беларускіх рэк і лясоў, да ўсяго прыгожага, што чаруе душу чалавека з самага маленства. Адсюль і пачынаецца эстэтычнае выхаванне дзіцяці. Цікава яшчэ на гэтую тэму І. Муравейка, у якой пераважаюць актыўныя, а не сузіральныя адносіны да прыроды.

РАДЦЕ тое, што апошняй гадоў год — вельмі ўрадзайна на новыя кніжкі і новыя імёны. Думаю, варта іх назваць бо крытыцы нашы не пестыць іх сваёй увагай. З'явіліся зборнік А. Пысіна, К. Буяла, А. Лойкі, П. Прануцы, Е. Лось, Р. Няха, Д. Сасева, М. Ароцін, А. Дзержынскага, А. Юбеч-Філімонавай, С. Бірвалы, М. Майсеевай, М. Ганчарова, асобныя вершы Д. Бічаль-Загнетавай, В. Варбы, В. Макаровіча.

З'явіліся новыя імёны. Гэта — В. Зуёнак, М. Чарняўскі, М. Гелер, М. Барыня, А. Кавалок, Ст. Карцова, Н. Галіноўская.

Маленькіх амацару кнігі прадаваў «Вясёлы калаўрот» В. Зуёнак, напісаных па народных казках, ёсць фантазія і быль, не быліца і праўда. Зусім па-беларуску гучаць індыйскія, японскія, кітайскія казкі.

Але не толькі з народнай скарбніцы, не толькі па народных паданнях старае Ул. Дубоўка свае казкі. Тут ёсць і «Старобінская казка — Салгorskая быль», аб якой сам паэт кажа:

Мы цяпер мяжу агубілі: Дзе тут казкі, дзе тут былі...

За апошнія гады выйшла ў свет нямецкая кніжка, адрасаваная п'янарам і нашаму юнацтву. Спрад іх — паэма А. Валюгіна «Вечер з Волгі», прысвечаная дзіцячым і юнацкім гадам Леніна. Паэма атрымала шырокае прызнанне грамадства, яна заслужыла адзначэння Распубліканскай прэміяй імя Янкі Купалы.

Гэты калаўрот вяселья вясёлым іскрам гумару, амяццельна-насяно, радасцю адкрыцця свету.

На жаль, у некаторых з названых вышэй зборнікаў ёсць істотныя недахопы, якія з'яўляюцца характэрнымі: тэматычная абмежаванасць; перавага адных і тых жа думак, сітуацый; некаторыя вершы напісаны без душы.

Захапленне дробнымі тэмамі зніжае паэтычнае якасць твораў нават такога таленавітага паэта, як А. Пысіна. У кніжцы «Матэлькі-матэлы» ёсць нямецкая вершаў, у якіх дзіця падавае патрабавальнага, цікавага і разумнага паэта А. Пысіна, якому мы ведаем па яго кніжках для дзяцей. Прыяду маленькіх прыклад.

Чытаю верш «Жук»:

Пераз тым, перап плот Жук лічыць у агарод І гудзе, як самалёт. Ну і гука! Ну і жука!

Міжволі напрошаецца яшчэ адзін радок «Ну і што?»

Такіх прыкладаў у зборніку, на жаль, досыць багата. Значна лепш выглядае кніжка А. Пысіна «Вясёлка над п'янарам», выдзясненая паэзія.

Дробнастмаснасць і перавага вельмі шкідзючых дзіцячых паэзіяў. Нават назвы вершаў часам пераходзяць з аднаго зборніка ў другі, ад аднаго аўтара да другога: «Сняжыны», «Зялі», «Верабейчык», «Санаці», «Трусці», «Жук», «Мурашкі» і г. д. Асабліва панамцавалі назвам «Сланечнік» і «Янка і сані» — яны былі ў пяці-шасці зборніках.

Надаўна я перачытвала зборнік малодшага паэта В. Карпачэвіч «Сонечка ўзыходзіць». Па адным маленькім вершы «Зерне» можна меркаваць, што здольнасці ў чалавека ёсць:

Нічога, што яно такое Зерне дробненькае, малое... Сонечка ўзыходзіць у хадзе — Усё з маленькага зярняці.

Але, на жаль, большасць вершаў гэтага зборніка напісана абыякава, без пачуцця, без выдумкі. Хоцалася, каб нашы маленькія паэты помнілі, што паэзія для дзіцяці, які і наогул усё паэзія, павінна быць багатай на думкі і эмоцыі, быць глыбока сучаснай, саргатай цэльнай сэрца і ясным розумам.

ВЯДОМА, нельга ў верхах перагаварыць дзіцяці ў маленькіх мудрых дзядоў і бабур, нельга рабіць так, каб яны ўсё ведалі і разумелі. Проста трыба ўмець, разумна і тонка далачыць іх да вялікага жыцця, якім жывуць іх бацькі, старэйшыя браты і сестры.

Мне ўспамінаюцца словы вядомага італьянскага паэта Дж. Радары: «Я ўдзячліва ў дэманстрацыі супраць ваіны, у барацьбе за свабоду; калі жывеш сярод усёга гэтага, нематчына гаварыць толькі аб кветках і мільных бурбалках — не атрымліваецца!»

Думаю, што словы гэтыя маюць неперасаднае дачыненне і да нас, хоць мы з вамі і жывём у дыяметр-наадваротных сацыяльных умовах з Джані Радары. Мы абавязаны выходзіць чалавека камуністычнай будучыні ўжо з самага маленства.

Многія дзеці на свеце ведаюць паэму Агні Барто «Браціні», якая вучыць інтэрнацыяналізму. Але, мабыць, не ўсім — нават дарослым — вядомы такі факт: у свой час гітлераўцы спалілі на кастры паэму Барто. Яны спаліліся гэтай тонкай дзіцячэй кніжцы.

Цяжка падлічыць, колькі сродкаў і сіл траціць замежная прапаганда, як яна агручае дзіцячыя душы, сячэ ў іх пачуцці расавай нянавісці, прагучы выхваць будучых мілтарыстаў.

Мы павінны клапаціцца аб тым, каб савецкая дзіцячая літаратура была самай прагрэсіўнай, каб яна выходзіла дзіцяці на ідэалы братэрства народаў, сацыяльнай і нацыянальнай роўнасці, на рэвалюцыйных грамадзянскіх дзядоў і бацькоў. Перш за ўсё маленькіх грамадзян павінны расці патрыётамі сваёй Радзімы.

Аднойчы я падзялялася з таварышам думкай, якую б мне хацелася сёння паўтараць.

Вельмі жакадна, каб юны чытач, працягваючы кнігу нашых паэтычных дзіцяці, адчуў, што падзеі сапраўды адбыліся ў нашай рэспубліцы, што кніжка насячына прыродай беларускай зямлі, яе цёплай і свежасцю. Адным словам, хоцалася адчуваць, што кніжка напісана, менавіта, беларускай мовай. Гэта зусім не азначае, што наша літаратура павінна быць нацыянальна абмежаванай. У нас ёсць шмат кніжкі для дзіцяці — шчырыя па сваёму сацыяльнаму дыяпазону і, разам з тым, глыбока нацыянальныя.

У БЕЛАРУСКАЙ дзіцячых паэзіяў пачынае месца займае жанр ільціна ільціна. Гэта жанр, у якім не можа адравацца ад кніжкі, бо кожны ведаць, чым жа ўсё скончыцца.

Кнігі Янкі Маўра падобаліся і падобнае школьнікам. Ён як пісьменнік — не глядзельнік і не фіксатар падзей, ён іх удзяльнік. То ён ідзе наперад сваёй вершы, паказваючы дарогу, то, апынуўшыся між іх, разам перажывае радасці і нягоды.

А вось перад намі невялікая школьная апавесць Міколы Чарняўскага «Бегунок пачынае думаць». Першы сказ насцарожвае ўжо чытача. Настаўніца Золя Васільевіч прынёсла ўсё, каб рабіць на ўроку дослед і не зрабіла яго — нечакана празвонне звонкі. Яна прыклане дзякуючы аднесці ў хімкабінет прабы і пшанічку з сэрнай кіслотай, а сама ідзе ў на-

Сярод паэтычных кніг апошніх гадоў, напісаных для п'янараў і падлеткаў, запамніліся «Сустрачы з Ільчым» Івана Шамава, былога баявога лётчыка-выпрабальніка. У мінулым годзе ён прыслаў спецыяльна ў чаша выдавецтва свой рукапіс. Паэт знойшоў сваё, інтымнае вырашэнне вялікай тэмы. Такія вершы пра Леніна, як «Салдацкі хлеб», «Начны гасць», «Выпадак на пасту» надоега запамінацца малым чытачам.

Добрую кніжку напісаў Ул. Корбан аб розных прафесіях. Асабліва ўдалым, на маю думку, з'яўляецца раздзел «Аб прафесіях, якія зніклі». Шнада толькі, што назва кніжкі не вельмі ўдалая — «Учора, сёння і заўжды». За год да гэтага выйшла кніжка С. Грахоўскага «Сёння і заўтра». Таксама назва не вельмі прываблівая. А ў самой кніжцы ёсць нямецкая ўдалая вершаў і вясёлая, цікавая паэма «Вясіль на месці п'янараў».

Наогул, назвы кніжак у нас часта паўтараюцца. Чаму на гэты не звяртае ўвагі выдавецтва? Прыйдзе чытаць, гляне на кніжкі прылавак і разгубіцца. Побач ляжаць: «Першыя слова», «Першы гом», «Першы салют». А між тым у кожнай з гэтых кніжак ёсць жа нешта сваё, уласнае.

Добра было б, каб часцей з'яўляліся паэтычныя кніжкі, аб'яднаныя адным героем ці адной скразняй задумкай. Помню, як некалькі год назад малодшы паэт В. Шумко прынёс на пасяджанне секцыі дзіцячай літаратуры некалькі вершаў з будучага зборніка, які ён трапіла назваў «Дочкі сніга Нёмана». Залуча падобнае, але самі вершы былі доволі рэзка раскрытыкаваны. Таварыска крытыка пайшла яму на карысць. Атрымаўся паэтычны і пазнавальны зборнік, які вядзе юнага чытача па Беларусі, ад маленькіх і вялікіх прытокаў Нёмана.

На жаль, і ў кнігах для самых малых, і ў кнігах для дзяцей сярэдняга ўзросту заада та мала сюжэтных вершаў. А сюжэтных верш у якім ёсць сваё, унутраная драматычна, лепш запамінаецца. У верхах для дзіцяці павінна быць таксама вярта сцэнічнасць. У гэтым сэнсе варта паўчыцца не толькі ў класікаў, але і ў невядомых аўтараў, якія стваралі народную паэзію.

Калі, напрыклад, чытаеш дзіцячыя песні і калыханкі, сабраныя П. Шайнам, — у многіх творах адчуваецца сваю маленькую драматычнасць, там ёсць і сюжэт, і дыялог:

— Сітка-варонка, куды паліцаля? — На Іванку двор. — Што Іванка робіць? — Усё кінуць. — На што гэта кінуць? — Сена каціць. — На што гэта сена? — Кароці кармціць. — На што гэта кароціць? — Млэчка даць. — На што гэта млэчка? — Дзеці паць.

Многія вершы для дзяцей нашых сучасных аўтараў вельмі аднастайныя па рытмічным малюнку. Надакучлівы, сумны рытм можа загубіць самую лепшую задумку аўтара.

Прымітуна гучаць вершы, залупоўныя вялікімі «героямі»:

Каця, Ната, Кася, Няля Селі разам на качалі.

Танкі прыкладаў можна было б прывесці мноства. Гэтыя імёны ў сучаснасці з аднастайным рытмам, без раскрыцця характэрна, іх не могуць удадзіць на выхаванне добрага мастацкага густу...

Мала ў нас сапраўды вясёлых вершаў. А дзецям народ кельмі, неспадзявана, дапамагчы — вельмі любяць вясёлыя вершы.

Зрадку, праўда, радуючы чыта-

чоў Ул. Корбан, Э. Валасевіч, М. Скрыпка. Надаўна прачытала я Удалы, дасціпны верш Р. Баравуліна «Як яногі вучым ноты». І падумала, што таленавіты паэт, які, часам, у сваіх верхах для дзяцей ускладняе радок, на грамадзяне гукспалучэнні, можа, пры жаданні, напісаць ясны, вясёлы верш, які прыносіць радасць чытачу.

У М. Скрыпкі, побач з сапраўды гумарыстычным, займальнымі вершамі, якія шыра ўспрымаюцца дзецьмі, ёсць свае «выдаткі відэорэалізму». Дзеці смешна, а паэт хоча, каб ім было яшчэ сміяней. І пачынае ўжываць словы грубыя, напрыклад: «падала», «каб ты здох» і г. д. Вядома, дзецям смяюцца, калі чуюць такія словы. Але ж гэта не той смех!

РОЛЯ ЛІТАРАТУРЫ ў эстэтычным выхаванні дзіцяці вельмі вялікая. І ў сувязі з гэтым, хоцалася сказаць некалькі слоў аб нашай рабоце ў жанры песні. Некалькі гадоў запар тут панавала поўная безгаспадарчасць. Кампазітары нават перасталі пісаць песні для дзіцяці, бо яны нікім не набыліся.

Але п'япер становіцца змянялася. Міністэрства асветы БССР занялося гэтай справай: песні для дзіцяці набываюцца і, па меры магчымасці, друкуюцца. Слова цпер за паэзія і кампазітарам. Нам трэба адносіцца да стварэння песні як да стварэння добрага верша, а не так званая «тэксту».

На жаль, з'яўляюцца яшчэ нямецкая песня рытарычны і нецікавыя. А дзецям чакаюць змястоўных, мелодычных, паэтычных песень, з якімі можна паісці ў паход, які можна спяваць на п'янерскім зборы, у школе, у лесе ля кастра.

І тут хоцалася сказаць аб тым, што магчыма, выходзіць за рамкі майго даклада. Кожны, хто любіць песню — рускую, беларускую, украінскую — усё роўна, якая народа, — ведае, што гэтая песня — шырока, раздольная, з выразнай мелодыяй, што спяваецца яна на поўны голас. А за апошнія гады ў канцэртах па радыё і тэлебачанні перадаюцца такія ўжо мадэрнізаваныя «дрыўіджы», што не дзіўна, калі малыя распаўсюаць «Чорнага кота», прытанцоўваючы, як дзюны.

Не падумаць, што я супраць эстрады. Няхай сабе эстрады спевакі спяваюць напугаюцца, у чэрць голасу, ці нават шэптам. Але дзецям, якія чула да ўсяго прыслухоўваюцца і ўсё хутка пераймаюць, павінны ведаць, што ёсць шырокая, поўнагалосая, прыгожая песня — народная і прафесійная. Гэта ж таксама з'яўляецца неад'емнай часткай эстэтычнага выхавання падрастаючага пакалення.

У нашых дзіцячых часопісах час ад часу з'яўляюцца песні. Можна варта было б да часопіса «Барок» зрабіць спецыяльны музычны дадатак у дапамогу школьнай самадзейнасці. Наогул, у часе дыскусіі на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» выказвалася слушна думка аб павелічэнні памеру аднаго нашага п'янерскага часопіса. Галы там маглі б часцей з'яўляцца песні, рэпродуцыі і карцінкі і, дарэчы, новыя апавесці.

НЕ ЗА ГАРАМІ тых дні, калі ўсё прагрэсіўнае чалавечтва будзе адзначана 100-годдзе Вялікага Кастрычніка і 100-годдзе дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, Дастойна сустраць гэтыя дні павінны і мы, дзіцячыя пісьменнікі. Будзем жа, таварыш, працаваць з душой, з настроем, з аганьком, з усёй адказнасцю перад самым добрым, самым дэспытым і верным чытачом, якому належыць будучыня!

ЛІТАРАТУРА І ШКОЛА

ДАКЛАД АЛЕГА ЛОЙКІ

У БАРАЦЬБЕ за павышэнне выхавачай ролю літаратуры ў школе адным з самых першых клопатаў павінен быць клопат аб высакласных падручніках. Зараз, як вядома, вырашана праблема з хрэстаматыймі па беларускай літаратуры для старэйшых класаў. І яны неўзабаве з'явіцца. Часткова выдзяснены альбомы, фотавыстаўкі, плакаты па розных аўтарах, пачалі выходзіць краязнаўча-літаратурна-адукацыйныя кніжкі і серыі падобных дапаможных матэрыялаў прадаўжае рыхтаваць выдавецтва «Народная асвета». Усё гэта становіцца крок у справе забеспячэння школы вучэбнай базай і трэба, каб яны не прыпыніліся.

Але зноў жа самае важнае ў гэтай справе — падручнік. Ці адпавядае ўзровень нашых падручнікаў узроўню ўзрослых запатрабаванню, што прад'яўляюцца да іх?

Адразу адкажам: адпавядае толькі часткова.

З хрэстаматый для V-VI класаў больш удала для VI. Я б нават сказаў, што ўсе запатрабаваны агульнага ўзроўню нашай літаратурна-адукацыйна-педагагічнай думкі ў гэтай хрэстаматый ўлічаны, і ў адпаведным сэнсе яе можна назваць узорнай. Большасць тэкстаў хрэстаматый — асабліва з прозы, з паэм беларускіх пісьменнікаў, з дарэвалюцыйнага і савецкага фальклору — паўнацэнныя і яркія. Гісторыка-тэарэтычны каментарый у кніжцы выразны, дакладны, даходзлівы.

Ды і тэксты тут вельмі багаты. Мяркуюць самі. З арыгінальнай літаратуры тут паэма Я. Купалы «Курган», раздзелы з «Новай зямлі» Я. Коласа, «На прасторах жыцця» Я. Коласа, апавяданні «Насцэпка» К. Чорнага, «Астас» М. Лынькова, «Палюўнічае пшасце» Э. Самуіленка. Гэтыя матэрыялы сапраўды ўзводзяць вучня ў вялікі свет літаратуры як чалавек і паважана, калі ён тую варта. І з такога жа сілаві неўзабаве прыгнёт, эксплутатараў. Гэтыя творы сутыкаюць вучня з гераізмам, з паэтычнай працай, з раскрыццём чысціні пачуццў малодшых людзей, якія аднаму аднаму дабаюцца, сабруюць.

Уводзіць вучня ў вялікі духоўны свет літаратуры перш за ўсё і павінны падручнікі. На гэтыя яны павінны быць мэтазна кіраваны. Але я не магу сказаць, што спецыяльна на гэты мэтазна кіраваны падручнік для VI класа. Ён лабудаваны, як і падручнік для V класа, па схеме, сутнасць якой можна лёгка раскрыць, пазнаёміўшыся ўсяго толькі з назвамі асобных раздзелаў кнігі. Другі раздзел называецца «Беларускія пісьменнікі аб мінулым нашай Радзімы», трэці — «Беларускія пісьменнікі аб сацыялістычнай Радзіме». Першы раздзел — «Вясная народная творчасць» таксама супрацьпастаўляе фальклор дарэвалюцыйнаму савецкаму фальклору.

У перапісаных падручніках для I-VIII класаў, які нам здаецца, часткова ўключана тое, што мае пачобнае дачыненне да літаратуры. Слова ў шэрагу выпадку працуе тут на гісторыю, грамадзнаўства, географію, фізіку, батаніку і інш. Гісторыя павінна паказваць мінулае, тлумачыць ход падзей, з'явіў і г. д. Як бы не давораючы гісторыю, у дапамогу ёй мы кідаем і слова, ператвараючы літаратуру ў ліюстрацыйны матэрыял да гісторыі. Батаніка павінна шырока знаёміць і, вядома, прывіваць любоў да свету раслін і кветак. Не, складзальнік падручнікаў па літаратуры, зноў, як бы не давораючы батанікам, ледзь не ў кожную кнігу па

некаторы час і той жа настаўнік будзе няўмольна ставіць двойкі за няроўныя літары. І ніякі слезы, ніякі апраўданні не памогуч вучню. І той сур'ёзна, патрабавальна настаўнік робіць вялікую справу: ён паказвае, што шлях вучэння не лёгкі, але патрэбны. Вучыць такому настаўніку будзе пазней толькі дзякаваць за патрабавальнасць, бо ён зразумее, што добры настаўнік не можа іначай зрабіць.

У нас часам правам першай кніжкі — той першай школьнай палачкі — карыстаюцца пры выданні другой, трэцяй кніжкі. Потым аўтар без патрабавальнасці да сябе ідзе прапанаванай першай сяжынкай, а падмацава ўгару яму не хочацца. Маўляў, навошта? Друкуйце, ну і добра.

І я не памятаю, каб прэзідыум Саюза пісьменнікаў калі-небудзь разглядаў пытанне аб дрэннай кніжцы падручнікаў таго ці іншага пісьменніка. А такія разгляды далі б вялікую карысць, калі б яны праходзілі ў атмасферы таварыскага абмеркавання.

Вось трэцяя кніжка Міхася Герчыка — зборнік апавяданняў «Ярмо прыгнечанне». Апавесць «Лявонт Філія», якая выйшла следам за апавесцю «Вечер Ірве паўвучню», сведчыла аб некаторым росце аўтара. Менш было публіцыстычнасці, якая дасталася ў спадчыну ад працы ў газеце, глыбей прадумана фабула. Здавалася б, трэцяя кніжка павінна паказаць яшчэ больш росце аўтара. Аднак гэтага не атрымалася. Тут асабліва цікава дзіцячы літаратуры атрымліваюць добрую порцыю павучальнасці дома, у школе, то дыдактычны твор адбывае ахвоту браць і другую кніжку ў рукі.

ЯШЧЭ ў трыцятых гады мне даводзілася выступаць у друку аб праве пісьменніка на выданне першай кніжкі. Нямела прыносіць першую кніжку аўтар у выдавецтва. Ён перажаў першы радасці пры друкаванні павучальнасці твораў і зараз здае на суд зборнік апавяданняў ці вершаў. Ён, мне здаецца, заслугоўвае таго, каб у выдавецтва з ім абыходзіліся, як з навучком, які прышоў першы раз у школу.

І адзін настаўнік не павінен голасу на вучня-навічка за першую няроўна выведзеную ў шшытку літару. Наадварот, пахваліць, падбадзёрывае юную душу, каб не ад быць ахвоты да вучэння. Прайдзе

ЛІТАРАТУРА І ШКОЛА

ДАКЛАД АЛЕГА ЛОЙКІ

Такім чынам, схема лабудовы хрэстаматый для V-VI класаў вельмі несладкая: савецкае супрацьпастаўляецца дарэвалюцыйнаму, прычым сутнасць гэтага супрацьпастаўлення часта зводзіцца да высветлення пытанняў тыпу:

«Чаму жыць жыв

